

Avsnitt 87: Digitala verktyg och AKK

INFORÖST: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande, oavsett funktionsförmåga, ska nå målen för sin utbildning. I podden *Lika värde* förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan. Om du vill veta mer om SPSM och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats spsm.se och följ oss i sociala medier. Fler avsnitt av podden *Lika värde* hittar du på spsm.se och där poddar finns.

ERICA: Hej och välkomna till Specialpedagogiska skolmyndigheten podd *Lika värde*. Det här samtalet spelar vi in på distans och det kan påverka ljudkvaliteten. Jag som leder samtalet till att Erica Bergman jobbar SPSM och med mig i dagens samtal har jag två gäster. Det är Louise Kjellson, logoped i Kumla kommun, som arbetar inom grundsärskolan och möter elever med intellektuell funktionsnedsättning som läser både ämnen och ämnesområden. Med i samtalet är också Henrik Hildemar, IKT-pedagog på Mo Gård som har både gymnasiesärskola, daglig verksamhet och boende för elever och brukare med intellektuell funktionsnedsättning i sin verksamhet. Det vi ska sätta fokus på i dag är hur man kan använda digitala verktyg på ett bra sätt när man möter barn och elever i behov av alternativ och kompletterande kommunikation. Jag tänkte att vi skulle börja samtalet

just där, att vi börjar med att ni får beskriva vad alternativ och kompletterande kommunikation AKK är för något och vilken roll det spelar för barn, elever och vuxenstuderande som saknar eller som kan behöva ett extra stöd i sin kommunikation och i sitt språk. Jag börjar med fråga dig, Henrik, vad är AKK för något? Och vilken skillnad gör det?

HENRIK: Ja, det är en jättebra fråga, tänker jag, och det finns väldigt många olika definitioner på vad AKK är, men att det på något sätt är ett samlingsnamn för olika arbetssätt och metoder som utgör just det här stödet för personer med kommunikationssvårigheter. Så det kan ju vara precis avgörande huruvida man får tillgång till en fungerande kommunikation eller är helt utelämnad utan sitt kommunikationssätt.

ERICA: Något som du vill lägga till, Louise?

LOUISE: Nej, men kanske en sån här liten kort beskrivning av vad AKK kan vara. Det är ju precis som Henrik säger ett samlingsnamn för olika sätt att uttrycka sig när talet inte räcker till för att vi ska förstå eller göra oss förstådda med varandra. Ett nyckelord där kan också vara just det här varandra. Att kommunikation är hela tiden en akt där vi är fler än en deltagare och AKK blir bron emellan för att vi ska förstå varandra. Så att man tänker att det är en person, barn eller elev eller vuxen med någon typ av kommunikationssvårighet, men det är också vi. För vi vill också ... som inte har en kommunikationssvårighet, för vi vill också göra oss förstådda och förstå.

- ERICA: Just det, det är tvåvägs faktiskt.
- LOUISE: Ja.
- ERICA: Mm. Jag har förstått också att det ibland kan vara lite svårt att skilja på vad som är AKK och det som brukar kallas för tydliggörande pedagogik, som ju handlar om ... Det kan handla om bildstöd eller ritprat och liknande som ju också har det här kommunikationsaspekten. Hur kan man på ett ganska enkelt sätt förklara vad som skiljer dem åt?
- LOUISE: Ja, det här är en väldigt intressant fråga, för det finns inga klara vattentäta skott här. Men tydliggörande pedagogik handlar ju om hur man ska göra en dag eller en situation eller någonting begripligt och hanterbart och någonting som man kan förstå helt enkelt. Ofta kan man prata om att man får svar på frågor som ”vad ska jag göra?” och ”vem ska jag vara med när jag gör det här?” och ”hur länge ska det hålla på?” Helt enkelt sådant som handlar om någon typ av översikt, struktur eller tydlighet, medan AKK är det som man pratar om det handlar om att kommunicera, att uttrycka känslor, att uttrycka åsikter, att säga vad jag vill, att vara artig, att leka och skoja. Men ibland går ju de där över varandra, att jag kan ju mycket väl ha ett schema som sitter på väggen med saker som jag ska göra, och sen kan jag ta ner en väldigt tråkig sak. ”Jag vill inte gå ut”, så kan jag kasta ner den på backen. Då har jag ju ganska tydligt använt det för kommunikation och kunna visa vad jag vill. Så det är egentligen, vad är syftet med att jag har tagit fram den

här typen av stöd? Sen kan det användas på dubbla sätt.

HENRIK: Precis. Man kan väl tänka att tydliggörande pedagogik kan kommunicera något och att AKK är något man kan kommunicera med.

LOUISE: Mm.

ERICA: Just det, det var en bra definition.

HENRIK: Så mer ett förhållningssätt eller en metod kanske kring hur man kan samspela kring något. Då kan vi se på det som AKK? Och det behöver ju nödvändigtvis inte var något som är medvetet framtaget för att vara ett stöd för kommunikation, utan det är inte sällan det här händer i stunden eller man tar hjälp av objekt eller bilder som finns tillgängliga i rummet.

LOUISE: Nej, precis. Det som kan vara ... ja, vad ska man säga, när man vill göra definitionen eller inte. Det kanske man inte alltid behöver göra, men däremot att man är medveten om vad man använder det för och så om man tänker sig att man har ett jättegott ... alltså man har en väldigt god och tydlig miljö och som är tydlig och förutsägbar, så är ju det superviktigt. Men om man också tänker sig att det är en persons kommunikationssätt, att man har den uppfattningen att det är det, det kanske är då man behöver hjälp med definitionerna så att man inte begränsar kommunikationen till enbart den tydliggörande pedagogiken, utan att det då finns möjligheter att göra

kommunikationen större och mer in... Man kan uttrycka sig om fler saker.

ERICA: Just det, det är det mycket mer egentligen då, tänker jag, på det ni beskriver.

HENRIK: Precis. Och den här medvetenheten om skillnaden på tydliggörande pedagogik och AKK kan ju också bli avgörande i någon typ av progression, eller att utformningen av den tydliggörande pedagogiken kan ju stödja möjligheten att utvecklas till att liksom använda bilder, kanske framför allt som stöd för sin kommunikation i form av AKK. Så här blir medvetenheten helt avgörande, tänker jag. Bara i utformningen av ett enkelt bildstöd i schemaform till exempel, som Louise var inne på tidigare också, huruvida man kan flytta runt på bilderna. Att det blir en jättestor skillnad på om de här bilderna sitter löst på en kardborreremsa exempelvis, eller om man har kopierat dem så att de fastnar i en fast ordning, så stöttar ju det ena och det andra hindrar ju möjligheten att använda det här som AKK.

ERICA: Just det, den där flexibiliteten, tänker jag, som man är ute efter.

HENRIK: Ja, men precis.

ERICA: Mm. Och då tänker jag, då kommer vi nästan lite in på nästa sak som jag funderar på. För här ska vi ju prata just om användandet av digitala verktyg som ju ... ja, för att möjliggöra den här alternativa kompletterande kommunikationen. Vilka möjligheter

är det man kan skapa? Vad ser man att det kan göra för skillnad för lärandet? Vad är er erfarenhet? Vad säger du, Louise?

LOUISE:

Det är en jätterolig och en väldigt stor fråga, för det beror mycket på vad man tänker sig när man tänker på vad som är ett digitalt verktyg. Men utan att dra en jättelång och stor utläggning om vad som kan vara digitala verktyg, så att om man tänker sig till exempel ett verktyg som är ... där man har möjligheten att höras, det vill säga ett verktyg som också ger ett ljud. Då kommer man till en första stor skillnad. Det är för att om vi ... Ett ganska vanligt typ av digitalt verktyg är att man har någon typ av apparat där det finns en bild som man kan trycka på och sedan så säger den ett ord. Jag kanske vill ha glass och så pekar jag på glass och så säger den glass. Och vad man kan se när barn eller elever, när en person får en röst, det är att man blir lyssnad på på ett helt annat sätt. Och det är en av de första skillnaderna som man kan märka för att när man som människa får ett uttryckssätt så blir man direkt mött som lite mer kompetent. Och bara det är den där förväntan, det är någon slags nyckel för utveckling, att det kommer mer. Vi blir bemötta på ett annat sätt när vi också hörs och märks. Och det här säger jag inte generellt för man kan vara jätte ... Man kan få ett jättefint bemötande utan det så klart, men vad man kan se är att det händer något när man hörs.

HENRIK:

Ja, och det är väl inte konstigt, för många av oss är ju så dominant talspråkiga. Vi har det med oss.

LOUISE: Så är det. Andra saker, alltså det är ... Får man till det ett verktyg eller får man till användningen så att man kan göra sig bättre förstådd, så har man också lättare oftast att göra sig förstådd med fler än bara de närmsta, för de närmsta har ju ofta en ganska god uppfattning även om man har svårt att uttrycka sig så blir man ... Man blir väldigt beroende då av att omgivningen känner igen ens signaler eller hur man brukar visa vad man vill. Men med verktyg av den här typen så kan man oftast förstås av fler. Då får man fler kontakter och dessutom så verkar det vara så för ganska många att teknik i sig är ganska motiverande och lockande.

HENRIK: Ja, jag tänker att du är inne på något jätteintressant där, Louise, just kring motivation där man kan se att både motivationen hos såväl personal som brukare och elever kan öka. Och det känner vi väl igen från andra typer av digitala satsningar inom digitalisering i skola i stort och som av olika anledningar är väldigt svårt att mäta. Framför allt att vi har olika årskurser in och ska vi mäta någon typ av kunskapsresultat ut. Men det man kan mäta är att motivationen ökar med digitalisering och då har vi åtminstone skapat godare förutsättningar för lärande. Men andra fördelar med att digitalisera saker, det är väl möjligheten att kunna dela på ett innehåll. Att vi kan exempelvis då ha flera Ipads med samma kommunikationsupplägg, samma bilder tillgängliga. Det spelar ingen roll om man glömmer skolväskan hemma eller i skolan där en

kommunikationspärm finns, utan möjligheten finns att ha det här duplicerat på flera ställen.

ERICA: Man kommer åt det på ett annat sätt.

HENRIK: Ja, precis.

LOUISE: Sen finns det också någonting i det här med möjligheten till att imitera och repetera och få återkoppling på det man själv uttrycker. Det finns också ett lärande i det. Något som jag har sett hos ganska många elever att bara den här glädjen i att sitta nu ... Nu pratar jag om någon typ av här rutnätsapp med bild och det låter. Det är det jag har i tanken just nu, att jag klickar på någonting, det händer någonting. Jag hör det också och jag kan dela det med någon som sitter bredvid mig. Och det blir en sån här handling-konsekvens. För kanske ganska ofta har man suttit i att bli mer passiv för att man inte lyckas i sina kommunikationsförsök. Men så helt plötsligt får man den här feedbacken att ”oj, det hände något, jag gjorde något, någon svarade på det”. Och bara det i sig är ett superviktigt lärande. Att jag säger något som påverkar dig som sitter bredvid.

ERICA: Just jag tänker på det ... När man lyssnar på det du beskriver så låter dels som att det öppnar upp, att det gör det möjligt att kommunicera med fler, men också just att den där återkopplingen man själv får, att den i sig också skapar en större lust, eller vad man ska säga, eller att man får kvitton på något sätt och att man når fram.

HENRIK: Och där är ju många digitala applikationer uppbyggda så att man får möjlighet att repetera också jämfört med det talade ordet eller det tecknade ordet eller en pekning på en pekkarta. Även om bilderna finns kvar så är ju pekningen eller det talade ordet, det försvinner ju samtidigt med rumsekot, att [hör inte 0:13:55] kunnat repetera och spela upp samma sekvens med ljud eller utan ljud.

ERICA: Men hur ser det ut då i era verksamheter? Hur kommer ni fram till vilket digitalt verktyg som är bäst just för den här elevens kommunikation och kunskapsutveckling? Hur går det till?

HENRIK: Ja, det ser ju lite olika ut beroende på var eleverna som kommer till vår gymnasiesärskola då har med sig sen tidigare. Man kan ju komma såväl med förskrivna hjälpmedel och väl identifierade kommunikationssätt sedan tidigare kontakter med region eller skola, till att vi tar emot elever där vi vet väldigt lite om deras kommunikation. I de fallen där vi vet mindre så blir det ju mycket trial and error så klart och mycket relationsskapande aktiviteter till en början så klart.

ERICA: För att lära känna, det är det som är ...

HENRIK: Ja, men precis. Och inte sällan en ganska lång inspelningstid eller ny miljö. När man kommer till vår gymnasiesärskola dit man också då flyttar och har sitt barn- och ungdomsboende. Och så ska vi lära känna varandra och skapa relation. Och under den fasen som kan vara lite olika lång, så använder vi oss av olika

metoder då för att skaffa oss en bild av vilka lämpliga insatser på kommunikationsområdet som är lämpliga att göra.

LOUISE:

Ja, som Henrik säger så kan det se olika ut. Jag jobbar ju mot grundsärskolan då, så det är ju åldrar ett till och med ... eller årskurs ett till och med nio. Så det kan ju se väldigt olika ut även där med elever som har kommunikationssätt sen tidigare. Och när jag då pratar om verktyg. Eller att man inte har det. Men rent generellt skulle jag väl säga att det är ett ständigt pågående utforskande. Det är väl någonting som det faktiskt är, att man testat något litet. Det kan ju vara ... Ofta är det ju ... pratar vi mycket om de här analoga verktygen för kommunikation, och allt ... Det är ju aldrig antingen eller, utan de används ju hela tiden parallellt med varandra. Och det är ju det vi vill också. Det är det man ser i forskning att vi ska jobba med något ... Man brukar prata om multimodal kommunikation, att använda så många sätt som möjligt för eleverna och barn att uttrycka sig. Men då kan det ju bli så här att, ja, men för att ta någonting konkret, så kanske man har jobbat mycket med det här att överhuvudtaget förstå att en symbol kan betyda någonting i verkligheten. Att om jag håller upp en bild eller en sak på någonting i en sångsamling och jag väljer den, så betyder det att det kommer att hända någonting. Det vill säga att det man visar är en symbol för någonting i verkligheten. Och när man håller ... Det där är ju något som man gör naturligt i både förskola och skola. Och när man börjar märka att

”det här går jättebra för eleven, den har inga problem med det”, så kanske det av någon naturlig anledning är så att man sitter där med en Ipad och pratar, att ”oj, titta på den här” och pekar här, så ser man att ”ja, men vet du, det går ju ganska bra även här på en skärm att förstå sig på vad det här är”. Så det blir någon typ av utforskande tillsammans med eleven där den är. På den här frågan, vad är det som lämpar sig bäst? Men ibland kan det också vara den här att ”men vi provar, vi tar något och så provar vi och ser hur det blir”. En nyckel är väl den här ständiga ... det vi ständigt brottas med, att hålla i och hålla ut och våga prova länge.

ERICA: Mm, just det. Det låter ju som en mix av att det både växer fram, men också att man vill testa också, introducerar nyheter liksom.

LOUISE: Någonting som man åtminstone tror på lite grann. Det är mycket det här, förvänta att en person har något att säga, att en person har något att förmedla och prova och hitta sätt för det att komma fram. Med det sagt så är det ju ... Det är ju inte så att det alltid är ett digitalt verktyg eller något annat som är det bästa sättet. Det kan ju vara det allra, allra bästa sättet är att omgivningen ska helt enkelt lära sig den här människans kommunikationssätt och använda dem.

ERICA: Behöver man också göra anpassningar, tänker jag, när det kommer till då de här digitala verktygen som ju finns? Vad är det man kan göra för att trimma in dem så bra som möjligt? Vad säger du, Henrik?

- HENRIK: Ja, men absolut. Det behöver ju nästan alltid göras olika typer av anpassningar. Det låter så himla avancerat för att vi förknippar det här med att någon tekniker på någon hjälpmedelscentralen ska in och skruva med små radiomejslar eller nåt sånt där. Här är det väl en medvetenhet om både syn och hörsel, tänker jag, som blir viktig. Motorik så klart också. Men bara i valet av storlek på en surfplatta till exempel, om vi pratar det. Eller storlek på en skärm, där större inte alltid är bättre. Men också anpassningar i miljön runt omkring som vi är väldigt måna om hos oss Mo Gård, att tillse att allt runt omkring, från belysning till en sån enkel sak som att få på ett matt skärmskydd på en skärm till exempel som minskar reflexerna till exempel. Det glömmar vi många gånger bort, att det är anpassningar vi håller på att göra i det här. Sen finns det ju jättemycket i dag, oavsett plattform, i modern handhållen teknik där det finns en hög andel tillgänglighetsanpassningar att göra i tekniken där man kan anpassa trycktid, hålltid eller känslighet på touch och sånt där som kan göra jättestor skillnad.
- ERICA: Så man kan verkligen hitta det som passar precis för den här individen. Det finns mycket att skruva på.
- HENRIK: Jo, men precis. Men det ställer ju då krav på att man att man vågar titta med de ögonen och inte begränsar sig till sin egen kompetens, tänker jag, om vi tänker på hur det ser ut ute i landet, men att vi ändå tar oss tid att observera. Hur ser det ut? Får eleven till ett

klick när man avser att göra ett klick? Sen om man har kompetens att åtgärda det eller inte, men att man åtminstone identifierar problematiken, så får man väl försöka få hjälp med det från region eller vilka kontakter man nu har.

ERICA: Mm, något som du tänker på ytterligare, Louise?

LOUISE: Ja, det finns ju ... Det är ju alla de här anpassningarna som gör ... som man kan nästan koppla till någon typ av åtkomst som Henrik pratar om här, att jag ska se det jag ska använda, jag ska kunna höra det, jag skulle kunna komma åt det motoriskt. Och sen är ju de anpassningarna som sker gällande innehåll också, och där kan man också ha nytta av att tänka många varv, att verkligen lägga sig vinn om att utgå ifrån barnperspektivet. Om vi pratar barn och unga, eftersom vi som är i omgivningen blir de som bestämmer på ett sätt vad barn och elever ska kunna prata om, så ställer det ganska höga krav på oss att ta barnets perspektiv, eller den unges. Vad är intressant att prata om? Vad är motiverande, lockande, intressant för den här personen att prata om? För att ofta börjar man någonstans i det här ”det är viktigt att uttrycka våra behov”. Och det är det ju. Det är viktigt. Men det är inte jättekul att bara kunna prata om toaletten och att man är törstig. Nu raljerar ju jag så klart, men att man ändå vågar ta det här, att kommunikationen har så många funktioner. Det här att kunna skoja, att bygga relation, att ... Ganska ofta pratar vi om inte så där superviktiga saker, utan vi vill

mest vara nära varandra. Och jag kanske vill kunna säga att jag tittade på den här jätteroliga filmen i går eller i går hände det här konstiga att någon ramlade när vi var ute och gick. Det är det som ligger varmast om hjärtat just då. Så det är även där i anpassningarna att försöka komma åt, vad är viktigt?

ERICA: Just det, de olika intressena, eller vad man ska säga, som man har då.

LOUISE: Ja.

ERICA: Det är egentligen det jag tänker, det som man ju själv vill kunna småprata om med sina vänner och klasskamrater.

HENRIK: Ja, absolut och jag håller till fullo med. Men jag vill också lägga till möjligheten att utifrån någon typ av rättighetsperspektiv också våga lägga tid på att skapa förutsättningar för att få till de här högt ställda värdena kring medbestämmande och delaktighet och självbestämmande. De sker ju kanske inte på samma sätt som du beskriver i de här samspelssituationerna.

LOUISE: Nej, nej, självklart inte.

HENRIK: De sker inte av sig själva utan där kräver det lite planering och lite medvetet arbete och ett reflekterande förhållningssätt, tänker jag. Hur kan vi jobba med delaktighet i vardagen till exempel? Eller ge barnets röst utrymme ur ett barnperspektiv.

ERICA: Precis, att man som pedagog behöver tänka på, att det är det ... Vi behöver möjliggöra den

kommunikationen. Och då är det kanske ett arbetet som sker i flera steg, tänker jag också, då just i att man måste introducera också.

LOUISE: Det är också en sån där sak som beror jättemycket på den som ska använda ett verktyg. Vad är den här personens sätt att kunna vara delaktig och på något sätt förmedla sina rättigheter och visa var jag vill, vilka val jag gör? Att bli lyssnad på, bli tagen på allvar. Det är ju väldigt olika också beroende på vilken mognad och ålder och kognitiv nivå och så där. Och det är väl det också. När man ställer frågan om anpassning så behöver man ju även ha ett hum om det. Vi kan ha olika sätt att delta och behöver man fundera på hur. Hur hjälper vi den här eleven bäst med det?

HENRIK: Också vara lyhörd över att önskemål och förväntningar på sin möjlighet att påverka, men också liksom på hela sin livssituation förändrar sig med stigande ålder, tänker jag, vi som ... På Mo Gård där många av våra elever blir kvar sen senare i ett vuxenboende också. Och att vi utmanar både elever och brukare i det. Så att vi liksom, precis som vi var inne på tidigare också, att det blir väldigt lätt att man med den här typen av anpassningar kring kommunikationen också blir väldigt begränsad.

ERICA: Nu har vi förstått att det är många olika aktörer som också är med i det här arbetet kring eleven när det kommer till att förskriva och säkerställa att det finns digitala verktyg för barn och elever som har behov av

AKK. Det handlar ju både om regionernas habilitering, hjälpmedelscentral och sen också skolan som ju är angelägen om att det finns digitala verktyg för eleven. Det viktigt för kommunikationen och lärandet. Men hur går det här till i praktiken? Det låter ju som många kockar får jag ju säga, när man kommer ny in i det här ämnet. Hur ser man till att individen får just det här som den har rätt till och också behöver för att kunna kommunicera och i skolan också lära sig och utvecklas? Hur ser det ut hos er?

LOUISE:

Ja, det här är ju verkligen en utmaning. Det finns en anledning, tänker jag, till att du ställer den här frågan. För det är flera aktörer och det kan se väldigt olika ut också i landet. Men rent generellt kan man väl säga att ... Om man tänker sig att ett kommunikationsverktyg ska vara mitt språk som jag använder. Det här är mitt sätt att kommunicera. Då är det ju också någonting som följer mig, och inte något som jag använder bara i skolan eller bara hemma eller kortis eller fritids, organisationer, andra aktiviteter som jag är på. Och då är det ganska vanligt att det är initierat av region eller habilitering eller någon annan som har kontakt med familj. Men det är ju tydligt att det behöver vara en väldigt god samverkan, särskilt när barn går i skolan eller de är i förskolan, för man vistas så lång tid i den miljön. Och det är också där det ska användas. Så att jag har väl egentligen inte ett rakt svar på, hur blir det? Det kan initieras från lite olika håll. Det kan vara så att man märker i skolan att ”vi har märkt här att Sara klarar jättebra att peka på

våra paddor för att säga vad hon vill. Vad har ni tänkt om det hemma? Har ni provat något hemma?” Och så går det åt det hållet och så går det till habiliteringen. Eller att man har provat något sen tidigare i andra miljöer och man tar upp den diskussionen i skolan, att vårdnadshavarna tar upp den diskussionen i skolan och så där. Och sen så hittar man sig fram till någonting, att just hos oss kan det vara att vi hjälps åt att ta kontakt med habiliteringen eller att vi börjar med att prova någonting i skolan för att vi har ganska mycket verktyg, bara för att ... Det här som vi började prata om i början, det här utforskandet att prova sig fram. Men sen handlar det ju om att få till någon typ av samverkan. För ska det bli ett digitalt kommunikationsverktyg som ska följa med eleven, då tror jag på att det är viktigt att det inte blir fast anknutet till exempel till en skola, för eleven kan ju byta skola och det ... Man kan gå vidare till ... ja, man byter ju ... Man går över till gymnasiet eller vad som helst. Det ligger i sakens natur att man gör det. Så att det är att få till ett samarbete med alla som ska vara engagerade. Det är ju det allra viktigaste och också kan vara utmanande. Men sen kan det initieras från olika håll.

ERICA: Hur går det till hos er då, Henrik?

HENRIK: Nej, men jag känner ju igen mycket av det här Louise beskriver. Och det är många kockar inblandade och det kan ju ibland bli väldigt otydligt var ansvaret ligger. Uppföljningsansvar eller ... Inte minst heller,

som du är inne på Louise, överföringen mellan olika skolformer eller skolstadier kanske. Eller överföringen då som blir aktuell hos oss mellan barn- och ungdomsboende och vuxenboende, där det blir så helt avgörande att vi också kan beskriva hur användningen ser ut. Det stöter jag ofta på, att man ... exempelvis då från tidigare skolform väldigt överskådligt beskriver att ”eleven har använt en Ipad i undervisningen” till exempel, eller att man har använt ett anpassat stysätt. Men hur har det använts? I vilka situationer? Hur ser det ut runt omkring? Är det här något man har mött dagligen eller vid enstaka lektioner men med någon resursstark person som råkar vara bra på det här området? Så att det där blir ju ... Ja, det blir helt avgörande till huruvida man kan bygga vidare på det eller att man behöver börja om från scratch. Och jag tänker att många av de här personerna har fått börja om från scratch väldigt många gånger. Man har bytt logoped på habiliteringen och man har fått börja om eller man har bytt skolform. Det måste vi ju bespara de här personerna.

LOUISE:

Men en sak som jag tycker jag ser som ändå är gynnsamt och där man kan få det att rulla på ett bra sätt, det är när man får till ganska fasta former. När ett verktyg finns på plats, så att säga, så är det ju inte ... Det är ju aldrig färdigt, utan man jobbar ju med det hela tiden och lär sig under tiden, och då ... Vikten av att om det är flera stycken ... Säg till exempel, det är ganska vanligt hos oss att det är ... vi har olika typer av kommunikationsmöten där kanske vårdnadshavare,

habilitering, skola och kortis är med. Och så har eleven ett verktyg och så pratar man helt enkelt om, ”hur funkar det hos er? Hur använder ni det?” ”Ja, vi använder det på det här ...” ”Jaha, men hos oss ser ut så här.” Att man bara får reflektera kring hur själva användningen ser ut och då kommer man ofta fram till att ”ja, men vi skulle behöva ... Här hos oss behöver den här eleven kunna prata om det här.” Och så kan man ... Man tillsammans diskuterar anpassningar, men också metod för att hjälpa eleven att bli en ännu större ägare av sitt kommunikationssätt till exempel. Men just det där att få till former och forum för när man kan mötas och prata. Och också en nyckel är någon slags samsyn kring, vart är vi på väg? Var är vi just nu? Vad är nästa steg och vad ska vi fokusera på att hjälpa till med just nu?

ERICA:

Skolan är ju på något sätt vår ingång i det här samtalet, då just precis det här med hur använda digitala verktyg. Både när det kommer till lärande, och kommunikation är ju en så viktig del för lärandet förstås. Men vad behöver skolan för slags stöd då när det kommer till de digitala verktygen som är kopplade till AKK? Vad finns det för support och kompetensutveckling när det kommer till de digitala verktygen? Vad ser ni? Vad är er erfarenhet?

HENRIK:

Man kan känna att på området finns en avsaknad av läromedel framtagna för att utveckla användningen av AKK. Vi har ju haft fina och liksom väl genomarbetade material för förberedande

punktinläring till exempel. Och på samma sätt skulle man ju önska att det fanns ett material som ... Louise nämnde den här progressionen liksom. Vart är vi på väg? Vart ska vi? Och med hjälp av ett läromedel eller ett material så skulle vi nog kunna få väldigt mycket draghjälp. Eller att man som målsman eller ... Någon ska ju hålla ihop de här trådarna i all den här samverkan vi pratade om tidigare också. Var är då horisonten eller vart är vi på väg? Där man också skulle kunna vara väldigt betjänt av att få goda exempel beskrivna. Vilka insatser har gjorts kring Kalle för att han under tio år har utvecklats och nått den här användningen av sitt kommunikationssätt? Någonstans ska vi ju då kunna följa det bakåt för att kunna få stöd i var är det är lämpliga insatser där vi står i dag? Den skulle också kunna fungera som en oerhört stark motivator. För när man börjar med att prova ut något nytt kommunikationssätt eller vi börjar med någon ny form, så är det ju ofta väldigt arbetsintensivt. Vi får prova och erbjuda igen och stå på oss och kämpa och så där. Och har vi inte en tydlig bild av vad det här då ska leda till i förlängningen, vilka förmågor hos oss den här personen är vi ska utveckla och ... Ja, då blir det tufft och det kan bli en ganska hög tröskel och en ganska stor ambitionsnivåhöjning från ett vardande innan. Sen finns det väldigt lite support att tillgå hands-on där man står. Lektionen ska dra i gång och man ska använda det här kommunikations upplägget i Ipaden eller i datorn. Där och då så finns ... Då är det ju upp till den egna skolan att organisera det på något sätt.

Men man skulle ju vilja ha någon hotline att kunna ringa så klart.

LOUISE:

Ibland kan jag uppleva att man ställer ganska höga krav på personer i omgivningen, att ”här är prylen, nu ... varsågod, nu kan ni börja prata”. Och jag kan se att alla inblandade behöver få öva. Det här är inte det vanligaste sättet att kommunicera, det är inte det vi har övat på hela tiden. Och man brukar prata om att för att få till fungerande AKK, så brukar man prata bland annat om att tillgång, det måste finnas där, det måste alltid finnas framme. Vi måste ta fram det för man kan inte prata med något som inte finns där. Vi brukar prata om att barn och elever, eller vem som helst som ska använda det, behöver få en modell. I den typiska språkutvecklingen så hör vi talat språk exakt hela tiden. Och vi får lyssna och vi får härma och vi får säga, vi får feedback. Men de här alternativa kommunikationssätten, det får man inte se så mycket av, så man behöver få en modell för hur det ska gå till. Och sen behöver man också fundera ganska mycket på det här med att skapa tillfällen för kommunikation för att kanske lägga till de här extra tillfällena att öva, att man kanske behöver tänka på det. Jag tänker att alla de här bitarna, det behöver omgivning också få öva på själva, så att man inte står där och tänker ”jaha, ska jag kunna det här nu?” Och jag kan se just det här att den här ganska lite enkla metodhandledningen, att säga ”men vi provar i den här leken” eller ”vi provar i den här skoluppgiften, att då ska vi göra på det här viset, att då sätter du dig här

och sen så ...” Ja, helt enkelt gå igenom hur en situation kan göras. Eller att man får titta på någon annan som gör det. Ibland kan vi ha gjort tillsammans ... Ho oss till exempel, att vi har övat i workshop bara vuxna för att man ska få känna sig lite bekväm innan, vad det handlar om. Så jag tror mycket handlar om att få chansen att öka sin kunskap och färdighet att få kommunicera på andra sätt för att kunna ge ett gott stöd.

ERICA: Nu har vi ju pratat mycket om det digitala. Men jag tänker, det finns ju också analoga verktyg för AKK. När ser ni att det är ... Finns det något enkelt sätt att se, att men här brukar vara bra med analoga, här är det fördel med digitala, eller helt och hållet situationsberoende och upp till individ? Vad är er erfarenhet?

HENRIK: Ja, men det är klart att det hänger både på situation och individ och det erbjuder ju olika möjligheter. Louise nämnde ju förut att man mycket väl kan riva ner en liten laminerad pappersbild från en schematavla och både spola ner den i toaletten eller kasta den på golvet för att vara riktigt tydlig. Det blir ju både dyrt och svårt att göra med en dator eller en surfplatta.

LOUISE: Ja, alltså att säga antingen ... Eller liksom när är den ena är bättre än den andra, det kan ju verkligen variera, men däremot att se till att det finns ... att man inte blir beroende av det ena eller det andra sättet uteslutande. För teknik slutar fungera ibland. Då är

det bra att ha någonting analogt. Ibland är det ösregn, ibland är det väldigt starkt solsken. Ibland är det svårt att få med sig saker, men då kan något analogt vara lättare. Sen är det också så att i stunden blir ju ... Vi tar det som finns runt omkring. Och då är det ofta det analoga eller det kroppsliga som finns runt omkring oss, med tecken och gester och med prylar som finns i närheten. Så ibland ger det sig lite själv. Och inte så sällan kombinerar man ju flera sätt. Ja, men man pekar på någonting på till exempel en surfplatta med ett ord och sen så vänder man sig mot det som man pratar om och då kanske det står på bordet och då lyfter man upp den saken. Och har man kommit så pass långt, då har man hittat ett väldigt flexibelt kommunikationssätt.

ERICA: Och då gör man det man behöver för att nå fram och för att kunna förmedla.

HENRIK: Precis. Och skörast blir det ju för de personer som uteslutande använder digitala hjälpmedel för sin kommunikation. Där är liksom möjligheten att backa upp material eller så där blir helt avhängigt. Men den där dagen då skärmen på Ipaden går i tusen bitar, så spelar det ingen roll att man har en backup, utan det kommer alltid vara en ställtid innan vi har en ny surfplatta på plats. Där kan det vara viktigt att ta med sig att på något vis få ut det här i analog form. En sån enkel sak som att liksom ha lite skärmdumpar undansparat någon annanstans för att ha möjligheten att kunna skriva ut dem i alla fall.

- LOUISE: Sen tycker inte jag att det är helt ovanligt att också användningen ser lite annorlunda ut beroende på den miljö där personen vistas. Att kanske i en viss miljö, då är det mycket mer vanligt att man använder det digitala verktyget, medan om man befinner sig i ... Och då kanske det är till exempel i en hemmiljö i en viss situation. ”Ja, men där används det alltid, men när jag sitter i bussen, då använder jag alltid de här grejerna.” Så att det blir också lite grann beroende på var personen befinner sig i.
- ERICA: Just det, situationen också.
- LOUISE: Mm.
- ERICA: Jag tänker, det är dags för oss att avrunda. Men innan vi gör det så skulle jag bara vilja höra om ni har några tips till de som lyssnar nu, som jobbar med barn och elever, som skulle kunna få ännu bättre förutsättningar för sin AKK. Och just om man använder de digitala verktygen. Vad tänker ni är bra att börja med att ta reda på eller göra för att kunna ta nästa steg? Och då tänker jag, nu vänder vi oss till de som jobbar i utbildningsverksamhet. Vad skulle ni vilja skicka med för någonting?
- HENRIK: Jag önskar att man hade något sånt universellt tips, men som ... Det är ju den här individuella anpassningen som behöver ske, utifrån intresse, utifrån personkännedom, utifrån relation. Det är jättesvårt att lämna något sådant generellt tips, tror jag. Inte som jag kan komma på nu. Det jag kan känna

har varit väldigt kraftfullt och som jag använder mig väldigt mycket av, det är just det rättighetsperspektivet. Det går ju använda oavsett i vilken kontakt man är. Om det gäller att få ett par vårdnadshavare på banan eller om det gäller att få med sig rektorn på skolan för att köpa in några hjälpmedel, men också i det vardagliga arbetet, att vid ett möte eller en [hör inte 0:40:31] eller något liknande faktiskt titta på hur brukarens möjlighet att tillgodogöra sig sina kommunikativa rättigheter ser ut. Hur ser det ut med valsituationer? Hur ser det ut med tillgången till sitt kommunikationssätt över hela dagen sett, oavsett var man befinner sig? Att man gör någon sådan typ av ... ska man kalla det rättighetskartläggning eller något sånt där, för att kunna identifiera på vilket område är det lämpligt att vi gör nästa insats? Eller, oj, på det här området har vi faktiskt tappat lite av någon anledning. Här behöver vi stärka upp eller stärka upp.

LOUISE:

Men jag tänker också att man ska komma i gång i det lilla. Inte alltid ... Ibland kan man bli begränsad av att man tänker att man inte vet var man ska börja. Man kan försöka göra ett litet steg för att se vad det ger effekt. Till exempel att titta till exempel på om man sitter ... Nu utgår jag ifrån kanske då lite yngre barn, eller i alla fall att man har i sin miljö att man ser massa saker som man kanske inte alltid kommer åt eller att man inte alltid syns för att det är undanplockat. Det till exempel står saker i ett skåp. Men om jag då till exempel har satt bilder på utsidan

av en dörr, att här inne finns alla de här sakerna, då har jag ju tagit ett första steg till att ... ja, men jag går dit och så visar jag ”men vilken sak vill du ha som sitter där på väggen?” Nu pratar jag ju analogt då. Det kan man sen också föra in i ett digitalt verktyg som jag kanske har som skolpersonal. Att jag har lagt alla typer av spel och leksaker som just nu inte kan ligga framme och sen kan jag hålla fram, ”men vilken leksak vill du ha, vad vill du greja med?” Och sen är det ett tryck och sen är det inte så mycket mer med. Så plockar man fram den. Då har man börjat komma in i det här att vi använder ett annat kommunikationssätt. Eller som vi hade någon lek för ett tag sen. Vi lekte vanlig doktorslek och då hade vi många olika typer av verktyg. Det var analoga kartor och det var Ipads och det var prataapparater, såna här enkla som man spelar in ett meddelande på. Jag kan säga att första tillfället som vi hade dragit fram alla de här grejerna, så var en av de mest populära sakerna, det var pratapparaten som sa ”tack så mycket, ha en bra dag”. Den var superpopulär. Det här gjorde vi i grupp. Det var ju inte med en elev, men alla ville ju i alla fall vara med och säga ”tack så mycket, ha en bra dag”. Och det är en artighetsfraser. Då har man uttryckt ... Det blir något roligt av det hela. ”Det här är något jag hör. Så här säger andra. Nu säger jag också det.” Och då har man bara väckt den här tanken att ”ja, men man prata på andra sätt”, och det behöver inte vara superstort. Men det ena ger ofta ringar på vattnet. Då ser man att ”ja, men just det, pratapparaten kan man ju ha för att dra ett skämt eller säga att ”jag

håller inte med” till exempel. Och en nyckel kan ju verkligen vara att vara i såna här situationer och fundera, vad är det som barnet inte kan säga här som vi skulle kunna erbjuda? Kan barnet be om kritorna på andra sidan bordet på ett annat sätt och sträcka sig över bordet? Kan barnet säga ”jag vill gunga mer” på ett annat sätt än att visa det med kroppen? Kan jag vara där och erbjuda ett alternativt sätt?

ERICA: Mm, ha det tänket liksom.

LOUISE: Ja, att ha det tänket, att titta på varje situation på ett sätt som att ”ja, just nu visar eleven det på det här sättet. Kan vi erbjuda ett sätt som blir mer förståeligt för andra?” Och då behöver man vara där i den där stunden att ”ja, men nu vill nu vill Kalle köra mer på cykeln”. Ja, men då kan man vara där och säga ”ja, men du vill köra mer” och så bekräftar man det till exempel med en bild. Så att det behöver inte vara så stort, det behöver inte vara hela tiden, men man behöver börja.

ERICA: Jättebra slutord tycker jag. Jättestort tack till er för att ni var med och för ett spännande och bra samtal. Och jag tror och hoppas att våra lyssnare har fått mycket inspiration och idéer om hur man kan utveckla arbetet med digitala verktyg för AKK i sin verksamhet.

HENRIK: Tack själv.

LOUISE: Tack för att jag fick vara med.

- ERICA: Och så ska jag också säga till er som har lyssnat att på spsm.se, vår webbplats, så finns det mycket information och kunskap om hur man kan skapa bra undervisning och lärande för barn och elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning. Och där finns också länkar till kurser som vi har och kommande digitala [hör inte 0:44:56] meet. Och sen så vill jag också tipsa om att finns gott om poddsamtal också som tar upp olika ämnen och frågor som rör undervisning för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning, som man också kan hitta på vår webbplats spsm.se och där poddar finns. Och jag tänker att vi använder väl det som sas i den där pratmaskinen som du berättade om, Louise, som en hälsning till er lyssnare. Så tack så mycket och ha en bra dag, säger vi till er.
- HENRIK: Detsamma.
- LOUISE: Detsamma. Tack.
- HENRIK: Tack.